

[312] Klaus Heinemann: *The Economics of Sport: the Institution of Modern Sport as an Area of Economic Competition*.

A tanulmány megjelent: *Sport... The Third Millennium: Proceedings of the International Symposium, Quebec City, Canada, May 21-25, 1990*. Szerkesztette Fernand Landry, Marc Landry és Magdeleine Yerlès. Quebec, Les Presses de l'Université Laval, 1991. 311–319. o. (ld. [itt](#))

[312] Intertwinement of Sport and Economy

Many are well acquainted with the sad story of the American athlete Jim Thorpe who won gold medals in the pentathlon and in the decathlon at the 1912 Olympic Games. But it was revealed that he played minor league baseball in 1909 and 1910, having received a stipend of some twenty-five dollars a week. Great outrage was voiced after the Games, and he was stripped of his olympic medals. This was not a surprising turn of events. As the American social critic and economist Veblen at the turn of the century so astutely described in his book "The Theory of the Leisure Class"², sport was performed by a *nouveau riche* upper class as a form of demonstrative consumption, that is as a possibility of vaunting their social status, their wealth and the free time they had at their disposal. Thus, amateur sports, especially those that were relatively expensive to pursue, such as tennis, sailing and golf, were elevated to an ideal by which one could demonstrate that one was in a position to go in for "unproductive" and "purpose free" leisure time activities without the pressure of "serious" aims in life or economic constraints. The defence of amateur sport in the United States therefore served the upper classes as means of downgrading those doing sport for money or requiring financial aid to be able to compete at a high level.

Pierre de Coubertin had recently established the olympic idea by emphasizing "the noble and chivalrous character of sport", a rather ambiguous justification in view of the outlined situation. By using this formulation, he certainly meant to accentuate the educational value of sport. His hope was that sport would lead the individual to self-fulfillment by pursuing and achieving aims that are self-determined and not spurned on by economic interests, for example. However, he also intended or at least achieved a certain social delimitation. Amateur sport helped to hedge the "plebs" off from the gentleman sport of the British upper classes and

Részlet Schmitt Pál *Az újkori olimpiai játékok programjának elemzése* (Budapest, 1992) című doktori disszertációjából

[34] 3/ A gazdaság szerepe

A sport és a gazdaság összefonódása

Sokan jól ismerik az amerikai atléta Jim Thorpe szomorú történetét, aki az 1912-es olimpiai játékokon nyert aranyérmeket tíz- és ötrprobában. Kiderült, hogy 1909-ben és 1910-ben csapatban baseball-ozott, ahol fizetésként heti 25 dollárt kapott. Az olimpia után az eset nagy felháborodást váltott ki, őt pedig megfosztották olimpiai érmeitől. Az események ilyen alakulása egyáltalán nem volt szokatlan. Ahogy azt az amerikai társadalomkritikus és közgazdász Veblen a századfordulón "A vagyonukból élők teóriája" című könyvében oly jól leírta, a sportnak a "nouveau riche" felső osztály hódolt, s ez része volt hivalkodó fogyasztás-központúságuknak, egy újabb lehetőség, melynek révén hencegthettek társadalmi státusukkal, gazdagságukkal és rendelkezésükre álló szabadidejükkel.

Így az amatőr sportok, főként azok, melyek viszonylagosan sok pénzbe kerültek, egy olyan ideállá emelkedtek, melynek segítségével demonstrálható volt, hogy valaki megengedheti magának, hogy szabadidejét "terméketlen", "céltalan" tevékenységeknek szentelje, anélkül, hogy az élet "komoly" céljainak vagy anyagi nehézségeknek a súlya ránehezedne. Az amatőr sportok védelme az Egyesült Államokban így az előkelő osztályt szolgálta, mintegy eszközül szolgálva ahhoz, hogy lealacsonyítsák azokat, akik pénzért sportoltak, vagy anyagi támogatásra szorultak ahhoz, hogy magas szinten versenyezzenek.

Pierre de Coubertin annakidején meghatározta az olimpiai ideát a "sport nemes és lovagias jellegének" hangsúlyozásával, mely egy meglehetősen kétértelmű jellemzés, tekintettel a fent leírtakra. E meghatározás használatával bizonyára a sport nevelő-oktató értékét kívánta hangsúlyozni. Abban reménykedett, hogy a [35] sport elvezet az önmegvakósításhoz azáltal, hogy szabad akarattól és nem gazdasági érdekektől hajtva küzdenek majd a célokért és érik el azokat. Ez azonban – akár szándékában állt, akár nem –, ahhoz vezetett, hogy bizonyos fokig társadalmilag elszigetelődött. Az amatőr sportok segítségével a köznép, a "plebsz"

² Veblen T (1899) The theory of the leisure class. New York: Macmillan

the demonstrative sport consumption of the American *nouveau riche*.

[...]

The history of sport is both the history of *dissociation* and *colonization*. The advancement of an economic rationality and the law of the market, as well as the increasing marketing of sport as a commodity, initially aroused disapproval, opposition and often outrage. However, the borders of what was regarded as permissible were pushed ever farther back. Dissociation was the attempt within the ranks of sport organization to adhere to amateur ideals, to voluntary organizations, to democratic decision-making structures, to honorary work, to equal opportunities against the forces of the market, even if the purchasing power of demand was not present. The theory of dissociation proceeds from the [313] assumption that sport constitutes a counter-world to occupation, work, earning money and rational scheming. Sport was to be based on solidarity, and not on individual self-interest, on honorary work and not on occupations, in voluntariness and not on remunerated work. Colonization, on the other hand, means that sport was increasingly caught up in the maelstrom of a rationally shaped economy and in the laws of the market. Everything became more and more subject to structures characteristics of the economy prevalent in our society, such as the market, professional administration, occupation, profit-orientation, orientation on the purchasing power of demand. Sport thus had to adapt itself in its aims, contents and structures to the rationality of economy.

This process of colonization has largely been completed; an empty shell only stands as a remnant of the original ideals. During the 1984 Winter Olympic Games in Sarajevo, one of the reporters made an interesting slip of the tongue. Instead of saying "in the spirit of sportsmanship" he used "in the spirit of sponsorship". This was nothing more than a coincidental mudding up of two terms, but it rather aptly illustrates who has become Lord of the Rings. It is no longer solely sportive ideals that shape the Olympic Games but rather multifarious economic interests. However, more than the Olympic Games are affected; sport as a whole is developing towards becoming a profit-making business. The marketing of sport has not only opened up new possibilities and sources of financing but also given rise to new dependencies that yesterday's sport officials never even dreamed of or, if they did, banned to an imaginary island that they hoped would never be found.

[...]

lemorzsolódott a brit felső osztályok úri sportjaiból és az amerikai "nouveau riche" hivalkodó sport-konsumálásából is.

[...]

A sport története egyben a szétválasztás és a kolonizáció története is. A gazdasági racionalizmus és a piac törvényeinek előtérbe kerülése, csakúgy, mint a sportnak egyre inkább árucikként történő hirdetése kezdetben helytelenítést, ellenzést és gyakran felháborodást váltott ki. Ennek ellenére a "megengedett" határai egyre hátrébb szorultak. Az elkülönülés a sportszervezetek sorainak kísérlete volt, mely az amatőr ideálokhoz, az önkéntes szervezetekhez, [36] demokratikus döntéshozó struktúrákhoz, tiszteletbeli munkához, a piac erőivel szembeni egyenlő esélyekhez való ragaszkodásban nyilvánult meg, még ha a kereslet vásárlóereje nem is volt jelen. Az elkülönülés teóriája abból a felvetésből fakad, hogy a sport egy ellen-világot képez a hivatással, munkával, a pénzkereséssel és a racionális tervezéssel szemben. A sport szolidaritáson alapult és nem személyes önérdéken, tiszteletbeli munkán és nem foglalkozásokon és díjazott munkán. A kolonizáció másrészt azt jelenti, hogy a sportot egyre inkább elragadta a racionálisan megformált gazdaság és a piac törvényeinek örvénye. Minden egyre inkább kiszolgáltatottá vált a társadalmat átható gazdaságra jellemző struktúráknak, úgy mint piac, professzionális adminisztráció, foglalkozás, profit központúság, vásárlóerő és kereslet orientáltság. Így a sportnak céljaiban, tartalmában és szerkezetében alkalmazkodnia kellett a gazdaság racionalitásához.

A kolonizáció e folyamata nagymértékben kiteljesült, az üres váz az eredeti ideálok maradványaként áll. Az 1984-es sarajevói téli olimpián az egyik riporternek volt egy érdekes nyelvbotlása. A "sportszellelem" helyett "szponzorszerepet" mondott. Ez nem volt más, mint két kifejezés véletlen felcserélése-összekeverése, de meglehetősen jól illusztrálja, hogy ki is lett a Gyűrűk Ura. Többé nem csak a sport ideálok azok, amik az olimpiai játékokat alakítják, de a meglehetősen sokféle gazdasági érdekek is. Mindazonáltal amellet, hogy ez az olimpiai játékokat is érinti, a sport egésze, minden területe kezd nyereséges üzletté válni. Azzal, hogy a sport a piacra került nem csak új lehetőségeket és finanszírozási forrásokat nyitott meg, de utat adott új függőségi viszonyoknak is, melyekről a tegnap sport-tisztviselői álmodni sem mertek, vagy ha mégis, hát egy képzeletbeli szigetre száműzték ezeket, ahol azt [37] remélték, senki sem fogja őket megtalálni.

[...]

The *macro-economic* level. Sport success in international competition is increasingly dependent on the economic performance of a country and its readiness and capability to invest part of its economic power in sport³. A country's Olympic success is on the one hand determined by the available resources, that is on the size of the population, the economic power, the degree of industrialization, the level of education, and the extent of technical-scientific development. On the other hand, it also depends on the way these resources are used, that is on the political situation, the social structures and the prevalent ideologies. These economic, political and social variables that according to existing investigations influence international top performance sport, are obviously closely interrelated. A country's political system, economic power and social organization are not independent from one another. Investigations show, for example, that given the same per capita income, socialist countries with a planned economy have been more successful in the Olympic Games than capitalist countries with a market economy.

In this context, reference is made to an investigation presented recently by the economist Gärtner⁴ who computed the interconnection between the level of income of market economic countries and the number of medals won at the Olympic Games. [...]

[...]

[314] The *micro-economic* level. The third area of intertwinement of sport and economy concerns the marketing of rights that the sport clubs and associations have at their disposal. The main form of this is the utilization of sport as an advertising medium, especially sport sponsoring⁶. This includes the sale of advertising rights, equipment rights, sponsoring rights, broadcasting rights etc.

[...]

[315] When discussing sport as an area of economic competition, one ought to differentiate between three different types of intertwinement of sport and economy:

1–The performance level of sport which is sustained by the power of the economy but controlled by the state or voluntary associations. An indicator is the number of medals a country wins. In this case we refer to the intertwinement of the *systems* of economy, politics and sport.

³ Colwell B (1984) Ökonomische Bedingungen des Erfolges im internationalen Spitzensport. In Heinemann K (ed) Texte zur Ökonomie des Sport. Schorndorf: Hofmann p 91-100

⁴ Gärtner G (1989) Socialist countries' sporting success before perestroika – and after? International Review for the Sociology of Sport 24 283-98

⁶ Heinemann K (1989) Sportsponsoring: ökonomische Chancen oder Weg in die Sackgasse? In Hermanns A (ed) Sport und Kultursponsoring. München p 62-78

A *makro-gazdasági szint*. A nemzetközi versenyben elért sporttal kapcsolatos siker egyre inkább függ egy ország gazdasági teljesítményétől, és annak készségétől és képességétől, hogy gazdasági erejének egy részét a sportba fektesse be. Egy ország olimpiai sikere egyrészt függ a rendelkezésre álló forrásoktól, úgy mint a népesség nagyságától, gazdasági erejétől, az iparosodás fokától, az oktatás színvonalától és a műszaki-tudományos fejlődés mértékétől. Másrészt attól is függ, hogyan használja fel az adott ország ezeket a forrásokat, vagyis a politikai helyzettől, a társadalmi szerkezettől és az érvényesülő ideológiáktól. Ezek a politikai, gazdasági és társadalmi változók, melyek a meglévő felmérések szerint befolyásolják a nemzetközi csúcs-teljesítményű sportot, nyilvánvalóan szorosan összefüggenek. Egy ország politikai rendszere, gazdasági ereje és társadalmi felépítése nem függetlenek egymástól. Felmérések azt mutatják például, hogy adva lévén az egységes [38] ugyanazon egyfőre jutó bevétel, a volt szocialista országok központi tervezésű gazdaságaikkal eredményesebbek az olimpiai játékokon, mint a piacgazdasággal rendelkező tőkés országok.

Ebben a kontextusban hivatkozom Gärtner közgazdász nemrégiben végzett felmérésére, amelyben megvizsgálta az összefüggést a piacgazdasággal rendelkező országok jövedelemszintje és az olimpiai játékokon nyert érmek száma között. [...]

[...]

[40] [...] A *mikro-gazdasági szint*. A sport és a gazdaság összefonódásának ebbe a területébe a sport klubok és szövetségek rendelkezésére álló különféle jogok értékesítése tartozik. Ennek fő formája a sportnak, mint reklámszervezőnek a kihasználása, főként a szponzorálás. Ez magába foglalja a reklámozás jogának, eszközök, felszerelések jogának, szponzori jogoknak, közvetítési jogoknak az értékesítését.

[...]

A sportnak, mint a gazdasági verseny egy területének tárgyalásakor három különböző módot kell megkülönböztetnünk a sport és a gazdaság összefonódásában:

/1/ A sport teljesítmény-szintje, melyet a gazdaság ereje táplál, de melyet az állam, vagy önkéntes szövetségek irányítanak. Ennek mutatója az egy ország [41] által elnyert érmek száma. Ebben az esetben a gazdasági és politikai rendszer és a sport összefonódásáról van szó.

2–Commercialized sport consumption and its contribution to economic growth and employment. An indicator is the money spent on sport, leisure-time and tourism. In this case we have an intertwinement of *enterprises* and *sport consumers*.

3–The utilization of the economic potential of sports organizations through the sale of property rights. An indicator is the clubs' and associations' income from advertising and broadcasting. In this case we have an intertwinement of *profit-oriented enterprises* and *sports clubs* as *voluntary organizations*.

[...]

The Effects of Supply and Demand: two Examples

From the multifarious intertwinement of sport and economy, two examples will serve to illustrate the effects of the market: –the increasing differentiation of sport as a result of rising consumption; – the “artificial” production of sport as an integral part of entertainment programmes.

To the first example. The market brings forth new types of sport that often become popular overnight but also lose their impact just as quickly. At the same time it also destroys traditional forms of sport. The effects of economic competition are most aptly illustrated in the field of leisure-time sport and sport consumption. In recent years, there has been far-reaching developments in sport: new groups are discovering sport and this leads to changes in motives, demands, and skills on the part of those participating. The desire for relaxation, well-being, fun, health, physical fitness competes with the aspiration for an increase in performance. What is in demand is variety, skilled advisors and a pleasant atmosphere. Increasing material wealth and more leisure time go hand in hand with more sophisticated forms of leisure-time activities.

[...]

[316] Market Failure and Sportive Ideals

The long battle of sport against “colonization” outlined above did not stem merely from ideological prejudices; rather it was linked to a fear of the negative consequences of market economic control. Nonetheless, it stands as a good example of the effect of supply and demand on the value of sport. One should not compare market economy and non profit economy on the basis of ideological prejudices – which was to be expected in the long colonization battle but on an understanding of the (often not intended) consequences of the different institutional arrangements associated with the production and the distribution of goods and services.

/2/ Elüzletiesedett sport-fogyasztás és annak a gazdasági növekedéséhez és a foglalkoztatottsághoz való hozzájárulása. Ennek mutatója a sportra, szabadidőre és turizmusra költött pénz. Ebben az esetben a vállalkozások és a sport fogyasztóinak összefonódásáról beszélünk.

/3/ A sportszervezetek gazdasági potenciáljának kihasználása tulajdonjogok értékesítésén keresztül. Itt a mutató a klubok és szövetségek reklámozásból és közvetítésekből származó bevétele. Ebben az esetben profit-orientált vállalkozások és sport klubok, mint önkéntes szervezetek összefonódásáról van szó.

[...]

A kínálat és a kereslet hatásai: két példa

A sport és a gazdaság sokrétű összefonódásából szolgáljon két példa a piac hatásainak illusztrálására: – a sport növekvő differenciálódása az emelkedő fogyasztás eredményeként; – a sport, mint a szórakoztató programok lényeges részének mesterséges előállítás.

Az első példához. A piac olyan új sportágakat produkál, melyek egycsapásra népszerűvé válnak, de melyek ezt a gyors befolyásukat éppoly gyorsan el is veszítik. Ez ugyanakkor a sport tradicionális ágait le is rombolja. A gazdasági verseny hatásait legtalálébban a szabadidő sport és a sport fogyasztás területei tükrözik. Az elmúlt években a sport területén széleskörű változások mentek végbe: újabb és újabb csoportok fedezték fel a sportot és ez a motivációk, az elvárások, a gyakoroltság szintjének változásához vezet a résztvevők részéről.

A pihenés, jólét, szórakozás, egészség, fizikai fittség utáni vágy versenyez a teljesítmény növelésére irányuló inspirációval. Változatosságra, gyakorlott tanácsadókra, kellemes atmoszférára van igény. A növekvő anyagi gazdagság és a több szabadidő kéz a kézben járnak a kifinomultabb szabadidő tevékenységekkel.

[...]

Piaci kudarc és játékos ideálok

A sport fentiekben körvonalazott “kolonizációja” elleni küzdelem nem csupán ideológiai előítéletektől fakadt; valójában összekapcsolódott a piaczgazdasági [45] irányítás negatív következményeitől való félelemmel. Mindamellet jó például szolgál a keresletnek és a kínálatnak a sport értékére gyakorolt hatását illetően. A piaczgazdaságot és a nem profit központú /non profit/ gazdaságot nem ideológiai előítéletek alapján kell összehasonlítani – amely várható volt a hosszú kolonizációs küzdelemben, hanem a különféle intézményi egyezményeknek az áruk és szolgáltatások előállításával és elosztásával összefüggő /gyakran nem szándékolt/ következményeinek megértésének alapján.

[...]

[317] [...] In that perspective three different and non-intended consequences of commercialization will be discussed.

1–The laws of the market can prevent sport from being accessible to everybody and can also prevent every type of sport from being accessible to all. Sport under the laws of the market requires demand that has power to buy. But not everyone who wishes to be involved in sport has such power. Only certain athletes, teams or types of sport have a high advertisement value based on attraction, and only few can use the manifold opportunities to market themselves. Most others have no access to such financial sources. They are therefore disadvantaged or even threatened due to limited financial opportunities, less support for the individual athlete, and generally unfavorable income possibilities. Cultural diversity and the [318] possibility of self-expression according to one's desires are threatened. A self-dynamic *spiral* of preference shifts emerges. Attractive types of sport or teams receive financial support, which leads to better opportunities to discover new talent; they offer good training conditions and favorable financial incentives, and also buy stars, who in turn attract additional spectators. This constitutes a further attraction, which increases the chances to ensure even bigger income, which in turn can be used to become ever more attractive and thus to keep the favor of spectators and of the advertising industry. Preferences of spectators and athletes are shifted in favor of these types of sport. Those sports or teams that are not so effective with respect to spectators obviously lead a more dreary existence. Herewith, one of the fundamental values of sport is endangered: equality of preconditions. Cultural diversity in sport is necessary, if sport is to become or remain open and attractive to all. Commercialization can endanger the cultural diversity of sport in that opportunities for recreational sport and sport-for-all (as well as high performance sport) that promise little profit for commercial enterprises or the sport equipment industry, tend to be neglected.

[...]

[...]

[47] [...] Ebben a perspektívában az elüzletiesedés három különböző, és nem szándékolt következményét fogjuk tárgyalni.

1/ A piac törvényei megakadályozhatják, hogy a sport mindenki számára elérhető legyen, és azt is, hogy minden sportrág mindenki számára elérhető legyen. A piac törvényei által irányított sport fizetőképes keresletet követel. Ez azonban nem mindenkiről mondható el, aki sportolni kíván. Csak bizonyos sportolók, csapatok, vagy sportágak rendelkeznek magas reklám-értékkel, mely az attrakción alapul, s csak kevesek engedhetik meg maguknak, hogy a piac adta sokféle "önértékesítési" lehetőséggel éljenek. A többségnek nem állnak rendelkezésére ilyen pénzügyi források. Ők ezért hátrányosabb helyzetben vannak, vagy éppen veszélyben is, hisz ők kevesebb támogatást kapnak /pl. egyéni sportolók/, korlátozottak az anyagi lehetőségeik, és általánosan kedvezőtlenek a bevételi kilátásaik. Veszélyben van a kulturális sokféleség és az egyéni vágy szerint önkifejezés. Az előnyök eltolódásának egy öndinamikus spirálja jelenik meg. Az attraktív sportágk vagy csapatok pénzügyi támogatást kapnak, mely jobb lehetőségeket nyújt az új tehetségek felfedezésére; ezek a területek jó kiképzést, körülményeket és kedvező anyagi ösztönzőket ajánlanak, [48] sőt még sztárokat is vásárolnak, akik aztán további nézőket vonzanak. Ez egy további vonzerőt képez, mely megnöveli annak lehetőségét, hogy még magasabb bevételt biztosítsanak, amelyet aztán fel lehet használni arra, hogy még vonzóbbá váljanak, és így megtartsák a szurkolók és a reklámpiar támogatását. A szurkolók és a sportolók előnyben való részesítése az ilyen típusú sportágak javára tolódik el. Azok a sportágak és csapatok, melyek a szurkolókat tekintve nem olyan eredményesek meglehetősen szűkös körülmények között tengődnek. Ezáltal a sport egyik alapvető értéke kerül veszélybe: az előfeltételek egyenlősége. A sportban fontos a kulturális sokféleség, ha azt akarjuk, hogy az nyitva álljon és vonzó legyen és maradjon mindenki számára. Az elüzletiesedés veszélyeztetheti a sport kulturális sokféleségét, ha a szabadidő-sportot és a sportot, mint mindenki számára elérhető tevékenységet /a magas teljesítményű sportot csakúgy/, melyek az üzleti vállalkozások számára kevés hasznot jelentenek, elhanyagolják.

[...]